

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՅՈՒՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնուր-
դագինն է 20 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10
ֆրանգ, ԿԱՆԻՍԿ: Ամսական բաժնուրդագինն է 2 ֆրանգ. Թիւր-
քիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանգ. Նամակ կամ դրամ զրկել
M. PORTOUKALIAN

Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

ԼՍ ՏԱՐԻ

Թիւ 13

1915 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27 ԴՆ

(Ն.Տ. 1915 Հոկտեմբեր 14)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառոտելով և կամ մա-
սամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր
չէ վերագրածունել չհրատարակուած ձեռագիրները:

Ծանուցումներ կրնաւ ներկայացնել հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով:
Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդղիմ կարծէ. 1 գլխագիրը 2 սանդղիմ:

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la
Rédaction: Place Alexandre-Labadie, 17

ԲԱՅՈՒՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՅՈՒՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ԱՐՄԵՆԻԱ”
ԼՍ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

(1915 ՕԿՏՍՏՈՍ — 1916 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915
օգոստոս-1916 յուլիս) բաժնուր-
դագինն է 20 ֆրանգ (4 տարար տմե-
րիկեան կամ 7 րուր և 50 կպի ու-
սական) ամէն տեղի համար, ի բաց ա-
ռեալ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի,
ուր կը զրկուի կէս բաժնուրդագինով, այ-
սինքն ամբողջ շրջանին համար 10
ֆրանգ բաժնուրդագինով: Կարելի է
բաժնուրդագրուել նաեւ քանի՜ ան-
համար որ ուղիւի, ամսական 2 ֆրանգ
(40 սէնդ = 75 կպի): Հաշուելով, կրտ
1 ֆրանգ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի
համար:

Յայտնի է որդէն թէ անոնք որ
«Արմենիայի Օժանդակ» արձանագրու-
ած են մեր հրատարակած Օժանդա-
կութեան կանոնագրին համեմատ, ի-
րաւունք կունենան Արմենիա տա-
նալու, քանի՜ անձի համար որ ուղիւն
իրենց ստացած լրագրի ծրարին մէջ
գրուելով և կէս բաժնուրդագինով, այ-
սինքն ամբողջ շրջանին համար 10
ֆրանգով կամ ամսական 1 ֆրանգով,
Կարելի է նաեւ Օժանդակի նշանակած
բաժնուրդի հասցէին ուղղակի զրկել
թերթը, 12½ ֆր. (2½ տր.) բաժ-
նուրդագինով:

Մ. ՓՈՐՏՈՒԿԱԼԻԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ֆր. անդմ.
Ս. Հայ գիւցազունի մը Բ. Կարապետ	40
Բ. — Է. (Սպարապետ)	
Բ. Թիւրքիայի Հայերն և իրենց զրազները (Գրեց Մ. Աւետիսեան)	50
Բ. «Արմենիայի յուշարար» (Ա. տարի)	1,40
Ժ. Վրկ	20
Ժ. Ա. Թուման Բագարիւ	20
Ժ. Բ. Նալչիկի Մ. Փարբուգ- լեան զրազ ուսանաւոր- ներն	15
Ժ. Մի պաշկար ճայրեկանի (Պաշկարի Յեղափո- խութեան ծագման պատ- մութիւնը)	1,10
Ժ. Մ. Մի գաղաք	20
Մարտէլիի զրազ զրկելու փաստի քը կը վճարուի հրատարակողէն:	

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Հ. Ե. Միլոմեան» գործը. —
Եւրոպայի Հայերի Առաջնորդը Մանչես-
թըրի գաղմտորային մէջ. — Հայերի կո-
տորածներին ամօժով. — Վանէն լուրեր.
— Մուշի եւ Սասունի կռիւները. —
Ռուսները պատերազմը եւ Հայերը.
— Armenia խաղերէն ամսանորմ.
— Նամակ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգ-
ներէն (Ֆրէզո). — Տեղական. — Տէ-
քսէի հրաժարը. — Համեմատական
պատերազմը. — Նամակաւորութիւն.
— Ծանուցումներ:

Ա. Չ. Գ.

Մարտէլիի հայ մատրան Հոգաբարձու-
թեան կողմէն զրկուած է մեզ հետեւեալ
ազգը նրա տարակուծեան համար.

Մարտէլիի մատրան Հոգաբարձու
պաշտօնին փափաղող եկեղեցական.
ները կրնան զիմել զրաւորապէս Հո-
գաբարձութեան, իրենց վարքաբար-
քին մասին վկայագրերը նախապէս
հաղորդելով, միւսող. ատեն իրենց
ընտանեկան կազմին մասին տեղե-
կութիւններ տալով: Նախընտրելի են
ընտանեկանը զարգացած և ֆրան-
սալէս թիկնածուները:

«Հ. Ե. ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԳՈՐԾԸ

Գեղեցիկ գործ մըն էր Մարտէլիի
Հայ Երիտասարդաց Միութեան Սու-
տիտի հերոսներուն ի նպատակաւ
տարած հանգանակութիւնը. գեղե-
ցիկ՝ օրով հասե հայերս պարտաւոր
էինք ոչ միայն իբրեւ կարեկցու-
թիւն մը, այլ և իբրեւ խորին յար-
գանք մը մասնացանել Բար-Սախա
արդատանամ քաջ հայրենակիցներ.
րուն, սրանք հայ գիւցազունական
պատմութեան մէկ նոր էջ մը կազմե-
ցին, ապրելու իրաւունքը նախա-
գործող սրանցիկի վճարականութեամբ
մը:

«Երիտասարդներու Միութիւն»ը
ցանկալի անհրաժեշտութիւն մըն էր
Մարտէլիի համար, մանաւանդ ուղ-
ղային կեանքի աշխարհի շրջանի մը

(*) Հոգաբարձութեան տանտնային է
Տիար Յովհաննէս Սահաթճեան (Mr. H.
Sahatljian, Marseille): ԽՍԲ.

մէջ որ անոնց պարտաւորում է
զոհաբերութեան ամենէն ծայրա-
գոյնը:

Անտարակայն իր վրայ դրուած
պարտականութեան գիտակցութիւնը
ունի Միութիւնը, ինչ որ ցոյց տը-
ւում իր կարելութեան օրէն իսկ գոր-
ծի սկսելու եռանդովը. սակայն այս
շրջանին համար ամենէն աւելի նու-
րակաւ և անհրաժեշտ եղող իր ընդ-
դամ ուղիւն դեռ թափուր կը մնայ.
այդ ուղիւն՝ կազմակերպ հայ կամաւոր-
ներուն նպատակաւ անյապաղ գործու-
նէութիւնն էր որս համար իր կողմ
հրատարակուեցաւ ժամանակին Ար-
մենիայի մէջ:

Իրաւացի համակրութիւն մը կայ
ժողովրդին մէջ Միութեան համար
իր կատարած գործերուն հետեան.
քով: Մասնի ճակատամարտի տա-
րեկարծի թափօրին իր մասնակցու-
թիւնը զնահապալի էր, ինչպէս և
Սուեռացիներու ազատագրման առ-
թով ֆրանսական ժողովին նախա-
րարութեան իր արտայայտած փոյթ-
եանցն իրաւաստագրական զգա-
ցումները՝ գովելի: Բայց ատանք իր
գործունէութեան էական մասը չեն
կազմեր. էականը կազմակերպ հայ կա-
մաւորներուն նպատակաւ գործնէ և,
իթէ կարելի է, կազմակերպ կամաւորներ
զրկելու մտադրութիւնը իրագործելը
է:

Գժուարութիւնները շատ են. բայց
ատանց առջեւ չընկրկելու կամքը իր
գործունէութեան խորիմը պէտք
է ըլլայ. միւս կողմէ՝ ժողովուրդը, և
ոչ միայն Մարտէլիի այլ շրջակայնե-
րու հայ երիտասարդներն ևս Միու-
թեան անակցելու պարտականութիւ-
նը պէտք է զգան, իրենց համակրու-
թիւնը գործնական հոյի վրայ գնե-
լով. և ահա այդ ուղղութեամբ կըր-
նայ յաջողիլ Միութիւնը քանի որ
օրինական և համեմատ ճանապարհ-
ով ճակատաբաց ընթանալու ըն-
դունակութիւնը օժտուած է:

Պէտք է վստահ չուաւ հոն բու-
սած հակառակորդներու անբարե-
խիղճ քաջքանքներէն: Ինչ փոյթ թէ
անոնք իրենց զաղտապովի և անու-
ղիւ միջոցներով յառաջ տարած գոր-
ծերը քաջարկելու համար Միութե-

թեան ալ քար նետելու չարա-
խընդութիւնը կունենան և կաշտա-
տիւ հակառակութեան որոններ ցան-
ցընել:

Ամէն գործ իր հակառակորդները
կունենայ քանի որ ամէն միջավայր
իր տակաւններն ունի. միթէ՞ չը-
գանակցան Հայեր որ ջանացին մը-
րտեղ նոյն իսկ հայ կամաւորները
սրտնք անբացատրելի անձնագոհու-
թեամբ մը, յաճախ բոկոտն և անօթի,
լեռներ ու ձորեր կտրեցին, կռուե-
լով հայրենիքի ազատութեան հա-
մար:

Հայ երիտասարդները պէտք է հե-
տին կամաւորներու օրինակին սրտնք
իրենց զաղտաբարի որսութեամբ ու
գետնուած, իրենց արիւնը կը թա-
փեն դեռ անվստահ:

Մարտէլիի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը
գործելու առաջադէպ ունի. ուրիշ
պէտք է աշխատիլ. մեծ գործ մը
չկրնայ ընելու համար պէտք է լը-
քել պզտիկն ալ:

Հաւատարմ իր ընդդէմ ուղիւն
թոյլ քալէ ան և ժողովուրդը պար-
տաւոր է իր նպատակով քաջարկել
Միութիւնը իր առաջադրած վսեմ
նպատակին համար որ ամէն Հայու
սրտին մօտ է: Պէտք է մօտաւ Հայ
կամաւորները:

Ուրիշ անվստահ ուղիւստանք:
Թ. ԵՂԻՇԵ

Յ. Գ. — Մարտէլիի Հայ Երիտասարդաց
Միութեան հետ թղթակցութեան հա-
մար՝ վարչութեան տանտնային հա-
ցէն է

Archag Torossian
21, rue Thubaneau, 21
MARSEILLE

Դրամ զրկելու համար գանձա-
պահին հասցէն է

Karekin Kizirian
Pâtisserie
4, Place St.-Michel
MARSEILLE

ԵՐԲՈՒՄԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ
ՄԱՆՉԵՍՏԵՐԻ ԳՈՒԹԻՍՏՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մանչեսթըրն կը գրեն մեզ հետ. 20
թուով:

Վերջերս մեր Գեր. տաւորողը
Տ. Գէորգ արքայիսկոպոս իւթիւ

Քեան տեղիս Անկիւ-Արմէնեան յանձ-
նախմբի անդամներուն հետ քաղա-
քաւարական այցելութիւն մը տուած
էր Մանչէսթրի արքեպիսկոպոս
Գերապատիւ Ուիլիամ Նորթի Գե-
րապատուութիւնն սիրով ընդունե-
լով խօսք բացած էր Հայոց տանի
մէջ տեղի ունեցած և պատմութեան
մէջ նմանը բնաւ չտեսնուած ահաւի-
րաբարութիւններուն և հալա-
ծանքներուն վրայօք և իր ամենա-
խորին վշտակցութիւնները ու ան-
կեղծ համակրութիւնները յայտնած
էր Հայոց մասին, աւելցնելով թէ
ինչ ծառայութիւն սր կրնայ ընել
Հայերուն՝ չի պիտի զանայ և սիրով
պիտի կատարէ։ Ի պատասխան թէ
Ս. Առաջնորդն և թէ՛ ներկայներն
խորին շնորհակալութիւն յայտնած
էին։ Ի վերջոյ Գեր. Ուիլիամ հրաւի-
րած էր Ս. Առաջնորդը սր հսկում-
բեր 17 կիրակի երեկոյ Մայր Եկե-
ղեցոյ ժամերգութեան ներկայ
գտնուի։ Ս. Առաջնորդը շնորհակա-
լութիւն յայտնելով այս անկեղծ հա-
մակրանաց համար՝ մեծ հաճութեամբ
ընդունած էր հրաւերը։

Ուստի այս կիրակի իրիկուն ժա-
մը 6.30ին Ս. Առաջնորդն վեցարով
և վեհ. Կաթողիկոսէն իր ստացած
նշանները կրած, հասաւ Գաթէ-
քալը (Մայր Եկեղեցին) և սիրով
ընդունուեցաւ Գեր. Ուիլիամ եպիս-
կոպոսէն և ուրիշ եկեղեցականներէ
և առաջնորդուեցաւ Նորին Գերա-
պատուութեան ներքնասենեակը։

Տեղական թերթերն առաջուց ծա-
նուցած ըլլալով՝ ահազին եկեղեցիին
ներսը զուրար լեցան էր 3500է ա-
ւելի երկսեռ բազմութեամբ։ Գերա-
պատիւ Ուիլիամի հրամանաւ հարիւ-
րի չափ տեղ յատկացուած էր Հայե-
րուն համար։

Ժամերգութիւնն սկսաւ ճիշդ ժա-
մը 7ին։ Եկեղեցական թափօրն ծայր
տուաւ հարիւրէ աւելի մեծ և փոքր
դպիրներու քաղցրածայն երգեցու-
ղութեամբ և մեծ երգիծնի ձայնակ-
ցութեամբ։ Դպիրներու երկար շար-
քին կը հետեւէին եկեղեցականներ,
որոց մէջ էր տեղիս հայ քահանան.
անոնցմէ յետոյ երկու արքեպիսկո-
պոսները քով քովի, իրենց անմիջա-
պէս առջեւն ունենալով խաչակիր
պաշտօնեայն։ Այսպէս թափօրը մըտ-
նելով տաճար՝ ամենքն իրենց տեղե-
րն առին և մեր Ս. Առաջնորդն
հրաւիրուեցաւ Գեր. Արքեպիսկոպո-
սին դէմի դատադուրը, և շարու-
նակուեցաւ ժամերգութիւնը որ Սաղ-
մոսի երգերէ, Հին կապարանի ըն-
թերցուածներէ և Աւետարանէ ու
մանաւոր ազօթքներէ կը բաղկանայ
օրումն կարգին համեմատ։

Գեր. Ուիլիամ խօսեցաւ շատ ազ-
գու քարոզ մը որ բոլորովին նուիր-
ւած էր ամենէն հին քրիստոնեայ
Հայ եկեղեցիին ընդհանրականու-
թեան և առաքելականութեան և
այն. համառօտաւ պատմական ըրաւ
Հայաստանի՝ որուն ներկայ ժամօթ
ստորադրեցիկ զէպրեբուն վրայ
խիստ յուզիչ շեշտերով դասն ուրբ

նէր ուղեց բռնաւորներու և դա-
հիճներու հասցէին։ Ունկնդիրներէն
խիստ շատեր յագուած էին և մեր
Ս. Առաջնորդն յայտնապէս փրզ-
կուած էր։

Պատուական Բարոյիչն իր և անդ-
լիացի ժողովրդեան խորին վշտակ-
ցութիւնը և համակրանքը յայտնեց
ներկայ Հայ Արքեպիսկոպոսին և նա-
րա հօտին և ծանոյց թէ Հայ բիւրա-
ւոր հալածեալներու նպատեալու հա-
մար անգլիացի անուանի անձնաու-
թութիւններ այս օրերս միմիկներ
պիտի դամարեն Լոնտօնի և Ման-
չէսթրի մէջ։ Հետեալաւ ազգու-
կոյ մը ըրաւ բոլոր Անգլիացիներու
քրիստոնէական և մարդասիրական
զգացումներուն՝ սիրայօժար և առա-
տօրէն մասնակցելու համար բացուած
հանգանակութիւններուն։ Ժամերգու-
թիւնը աւարտեցաւ ժամը 8.30ին։
Ս. Առաջնորդն իր և Հայ ազգի խո-
րին շնորհակալութիւնները յայա-
նեց Մանչէսթրի Գեր. Արքեպիս-
կոպոսին այնքան հանդիսաւոր կեր-
պով ցոյց տուած անկեղծ համակ-
րանքին համար և մեկնեցաւ։

Գեր. Ուիլիամ շատ ազնուասիրտ
անձնաւորութիւն մ'է։ Եւ միայն բա-
րեւէր այլ մանաւանդ բարեգործ.
Անգլիոյ, մասնաւորապէս իր թեմին
Մանչէսթրի և ամբողջ նահանգին
մէջ մեծ ժողովրդականութիւն կը
վայելէ։ ազգասէնը պաշտպանը
կանուանեն զինքը. իր համակրանաց
ցոյցը Հայոց մասին՝ շատ կը զնա-
հատուի Անգլիացիներու կողմանէ։
Այդ հանդիսաւոր ցոյցը պատեհ առ-
թի մէջ ի դորձ դրաւ։ արդէն վեր-
ջերս դրեթէ օր շննցնիր որ Լոն-
տօնի և Մանչէսթրի թերթերն աչ-
քաւոր յօդուածներ շնորհին ի նը-
պատտ Հայոց։ Մեծ յոյս կայ թէ
հանդանակութեան արդիւնքն սպաս-
ուածէն աւելի պիտի ըլլայ։

ՀԱՅԵՐԻ ԿՈՏՏՐՈՒԹՅՆԵՐԻՆ ԱՌԹՈՎ

Ալլահապատէն հեռագրած են Լոն-
տօնի «Տէլի Թէլեգրաֆ»ին թէ Հա-
յերի կոտորածներին վերաբերեալ
լուրերը ստեղծուել ու զուանքով
կը կարգացուին Հնդկաստանի մէջ,
մասնաւորապէս իտալիներէն, որոնց
զլիաւորները՝ կը յուսացուի որ մի-
քանի օրէն հրապարակային դատա-
պարտութիւն մը արտասանեն թիւր-
քերի այդ բարբարոսութիւններին
դէմ։

— Կ. պօլսի ամերիկեան դեսպանը
խմացուցեր է վաշինկոն թէ Պուլ-
կարիան թիւրքերի հետ մէկտեղ
պատերազմի մասնակցելէն ի վեր
Հայերի կոտորածներն աւելի ուժ-
գնութեամբ վերստացած են Ասիական
թիւրքի մէջ։

— Ֆրանսական գործերին համար հրա-
տարարուող Bulletin des Armées de la
Républiqueի հոկտ. 14էն 16ի թուին մէջ
կը կարգաւոր հետեւեալը L'extermination
des Arméniens (Հայերի բնաջնջումը)
վերնագրին տակ։

Կը տեղեկացնեն որ Ուրֆաէն
տեղին, Հայաստանի հարաւային կող-
մը և Միլագետքի վերի բաժնին
մէջ, այլ ևս ոչ մէկ Հայ չէ մնացած։
Ջարդերէն յետոյ մնացած կիները
և տղաքները կեղբոնացուցած են
Ուրֆաի մէջ ուր թշուառութեան
երեսէն աւելն օր կը մեռնին անոնք
և կը նետուին իջրտա գետը։

Վերջերս Տիարպեթիւրէն հարուստ
Հայ մը մէկ միլիոն կը նուիրէ ազատ
թողուելու համար որ թիւրքիաէն
հեռանայ. իր նուէրը կը մերժուի
և զինուորի մը կը յանձնուի Ուր-
ֆա տանելու համար զինքնաշարժ
քիչ մը հեռացածին պէս՝ զինուորը
կապանէ դերին և տեղական իշխա-
նութիւնները, երբ իմաց կը արուի
իրենց, հարցաքննութիւն մը կը
բանան. օրէնդէտ բժիշկը կը հաս-
տատէ որ դերին սպաննուած է...
աւաղակներէ։

Բազմաթիւ երեւելի Հայեր անհե-
տացած են այս կերպով։ Կապանեն
Հայերը և յետոյ կը կողոպտեն դա-
նուք, կամ աւելի ճիշդ՝ կը կողոպ-
տեն և յետոյ կապանեն։ Այս երկու
դրութիւններն ալ սովորական բա-
նէր են Գերմաների և Պուլկարներ-
ի բարեկամ թիւրքերին համար։

ՎԱՆԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էջմիածին, 16/29 սեպտեմբերի
Ա.-բէյը չորս հարիւր հոգեով
մանուած է վան առաջին նահանջից
չորս օր յետոյ և անմիջապէս պատ-
ւիրուած է այրել քաղաքում եղած նը-
շանաւոր մարդկանց աներն ու շէն-
քերը։ Թիւրք և քիւրդ տարրերը
սկսում են բացարձակ թալան. կո-
ղոպտում են փախած հայերի աները,
խոնոր թիւերը և ինչ որ պատահում է։

Նահանջից յետոյ վանում մնացել էին
ընդամենը 400ի չափ հայեր, զլիա-
ւորապէս կանայք, երեխաներ ու ծե-
րեր, որոնք ապաստանած են եղել
գերմանական թաղում և մասամբ էլ
Այդեհասանի շրջանում։ Ա.-բէյը ար-
գելում է սպանութիւններ կատարել.
նոյնիսկ պատմում են, որ իբր թէ
նա տան է. — Հայերն ի դուր են
այրել իրենց շէնքերն ու գալթիւ
այստեղից, մենք նրանց իսկի ձեռք
չէինք տալու։

Քիւրդերը, ծածուկ, ուր որ պա-
տահում են եղել հայերին, անմիջա-
պէս սպանում են եղել, մասնաւորա-
պէս ճանապարհին։

Յ. բէյը սկզբում կասկածանքով է
մօտեցել վանին, ուստի նախօրօք
իր հաւատարիմ մարդկանց ուղար-
կել է տեսնելու, թէ արդեօք թըշ-
նամին իրօք հեռացած է, և այն ժա-
մանակ միմիայն համարձակել է
քաղաք մտնել։ Սակայն, նա կարո-
ղանում է վանում միայն 4 օր մնալ.
թիւրքերն ու քիւրդերը հեռանա-
լիս չեն մտնում ըստ իրենց սովո-
րութեան յոփշտակել տեղումը մը-
նացած գեղեցիկ կանանց ու աղջիկ-
ներին։

Արամի վան վերադառնալուց յե-
տոյ այնտեղ են գնում նաև ընտա-
նիքաւոր հայեր, որոնց մեծագոյն մա-
սը այժմ էլ մնում է այնտեղ։
Գարեգին
(Հորիզոն)

— Վանի մէջ, վերջին նահանջի
ժամանակ ճէպտեղը այրել տուեր է
մօտ 250 հայ տուներ, որոնց
մէջ կան եկեղեցիներ, հայ և օտար
դպրոցներ, «Աշխատանք» ի և «Վան
Տոսպ» ի իմաստաստները և այլն։
Այդ 250 տուներին որոնց լինելը
յականէ յանուանէ մի առ մի յիշ-
ւած է Թիֆլիզի «Հորիզոն» օրա-
թերթի տեպոս. 22ի (հոկ. 5) թուին
մէջ։

ՄՈՒՇԻ ԵՒ ՍՍՍՌԻՆԻ ԿՈՒՆԵՐԸ

Սկզբում որոշուած էր դիմադրութիւն
ցոյց տալ Մուշի մէջ և ապա հեռագրե-
նահանջել դէպի Սասունի բարձունքները,
որտեղ արդէն վաղուց ամրացել էին փա-
խսականները և տեղացի կուռղ ոյժերը։
Սակայն այդ ծրագիրը չիրագործեց, ո-
րովհետեւ ուսանելի նահանջը և թիւրք կա-
ռավարութեան խորամանկ տակտիկան հա-
յերին յանկարծակի բերին։
Մինչ մէկ կողմից թիւրքերը սրի էին
քաշում Մուշի դաշտի հեռաւոր գեղերը,
որտեղից ոչ մի հոգի չէր ապաստում, որ
գոնէ զոռւալայնէր միւս տեղերի հայերին՝
միւս կողմից կուսակալը կանչում է Մուշի
առաջնորդին և ասում մօտաւորապէս հե-
տեւում։

«Կո ի պաշտօնէ յայտնում եմ ձեզ, որ
մենք թողնում ենք Մուշը, որովհետեւ Ռու-
սերը սկսել են առաջ խաղալ. ուստի Հա-
յերը, որ մինչև այժմ հաւատարիմ օսման-
ցիներ էք եղել և կուէլ էք մեր շարքերում
հայրենիքի պաշտպանութեան և պաշտպանու-
թեան համար, դուք ևս մեզ հետ պիտի
գալթէք. այլապէս ձեզ կը ճանաչենք պե-
տական դաւաճաններ»։

Կուսակալը այս խօսքերը տուած է ա-
ռաջնորդին այն ժամանակ, երբ ուսա գոր-
քը ոչ միայն առաջ չէր շարժում, այլ
պատրաստուած էր Մանազկերտից էլ նա-
հանջել։ Արճէլից էլ և քաղել մինչև հա-
մանաղուլը։

Իսկ առաջնորդը չհաւատալով կուսակա-
լի խօսքերին և այդ յայտարարութիւնը
ընդունելով որպէս շարժի ազգանշան՝ կու-
սակալին պատասխանելը ուշացնում է։

Հետեւեալ օրը ձերբակալում են առաջ-
նորդ վարդան վարդապետին իր մի քանի
քահանայներով և ուրբ (Օհանու վանքի
վարդապետի հետ մտնում են տեղն ու
տեղը։ Նոյն օրը խառ գիւղում սպանում
են 200 հոգի. նոյն օրուց գիշերը դար-
ձեալ խառ գիւղում սրախողիւղ են անում
600 հոգի։ Յուլիսի 27ին և՛ Մշոյ գաղան
էր կոտորուած և՛ միաժամանակ աղամարդիկ
էին հաւաքում համալ անւան տակ։

Եւ այդպիսով կազմակերպւած Մուշը,
որ սպասածից աւելի դիմադրութիւն պի-
տի ցոյց տար, անխնայ կոտորեց։ Կառա-
ւարարութիւնը կոտորածի համար բերել
էր Բիթլիսի ամբողջ զօրքը և կոփի ու
Ախլաթի շրջանի զօրքերի մի մասը։ Զօր-
քերի այնպիսի ցանցով էր պատել Մուշն
ու Մշոյ գաղան, որ երկար գիմադրելն
անհնարին էր։ Այսպէս օրինակ, ամենա-
աննշան գիւղը պաշարուած էր 200-300
քիւրդական վաճաղով կամ կանանաւոր
զօրքերով։

Գիւղերի հաղորդակցութիւնը կտրել
էին, այնպէս որ կէս ժամայ կամ մի
ժամայ հեռաւորութիւն ունեցող գիւղերը

չէին իմացել, թէ ի՞նչ է կատարւում իրենց
հարեան գիւղում:

տեղափոխությանը հանդիմանում էին, մի մասը Մոսկվայի և Ղազախի կոստրոմից փախուժներ, իսկ մյուսները մասը հեռավոր Տեղափոխությանը հանդիմանում էին:

Կէտ գիշերին Թուրքերին յաջողում է
 Խուժել տղաների գիրքերը:
 Մութ մէջ մի քանիսին յաջողում է
 Իմանալ, իսկ թէ ինչ են եղել Ռուբէնի և
 Փափաղանի կտրինները, այդ մասին
 չէնչոյ յայտնի չէ: Կարիք դեռ շարունակ-
 ւում էր, երբ Հայդուկները թողին Միրե-
 ան քիւրճի:

ARMENIA ԻՏԻԼԵՐԻՆ ԽՐՈՒԹԵՐԹ

Լարչութեան անդամներէն Տիար Եղիշէ Զարգոսեան:

ւան շորերը և վերարկուն հագնելով մէկտեղ՝ սառ կը կտրէինք և գիշերւայ սառ քամիին չգիմանալով սեւեռակ կը վազէինք:

Յաջորդ առաւօտ տնայարանօք կը գիմենք Սալարհանգէսի վայրը որ միջակ քաղաքի մը ընդարձակութիւնն ունի: Ամերիկայի տմէն նահանգ իրեն առանձին չենք ունէր: Այսքի կը զարնէր Գալիֆոռնիայի չենքը, որու մէջ կը ցուցադրուէին իր արտադրութիւնները 1.000աւոր տեսակներ և իր շինւածքները: Մեծ տեղ կը զբաւէր Օրըգոնի նահանգի չենքը իր ցուցադրութեամբ: Իսկ Էրոպական չենքերուն մէջ ամէնէն մեծ տեղը կը զբաւէր Ֆրանսական չենքը ուր կը փայլէր Ֆրանսական հանճարը, ճարտարարուեստը: Մեծ տեղ կը բռնէր Կանանց նորաձեւութիւնը իր բազմազան ճիւղերով: Ֆրանսականին կից կը դառնէր իր հաւատարիմ և դիւցազն դրացին Պէլճիքան որոյ ցուցադրութիւններ մեծ հետաքրքրութեան առարկայ դարձեր էին 1000աւոր հանդիսականներին:

Գանատայի չենքը ամէնէն չքեղ էաբնի է ըսել ուր ընդարձակօրէն ցուցադրուած էին Գանատայի արտադրութիւններ, երկրի կլիմային, բնակչութեան և արտադրութեան հաշուեկշիռ, որով ես այն եղբակացութեան եկայ թէ Գանատայ իր այդ չենքով աշխարհի կարաւանի ուղին իր մէջ հրաւիրելու յորդոր կը կարգար:

Շենքերու ամէնէն հսկան մեքենադիտութեան չենքն էր որոյ տարածութիւն ճէն 10 էքրի կը հասնէր: Հոն կը դառնէին ամեն տեսակ մեքենաներ, Մեծ տեղ կը բռնէր զեղարտեստից չենք ուր կը ցուցադրուէին հազարաւոր նկարներ և արձաններ հարիւրաւոր սենեակներ ի մէջ:

Նոյնպէս մեծ տեղ կը բռնէին ճարտարարուեստի, փոխադրութեանց, աննդհանի արտադրութեանց և դատարարութեան չենքեր: Մառնաւորապէս ուղի կը զարնէին Քալիֆոռնիայի ձիազորութիւնը և իտալական արձաններ: Իսկ մեր անիծեալ թիւրք կառավարութիւնը հայ և սիրիացի զորքավաճառներու միջոցով կը ցուցադրէր արեւելեան զորքեր միայն: Երանի՜ թէ կարող ըլլային նոյնպէս ցուցադրել թիւրքերի բարբարոսութիւնները:

Պ. Հայկ Բաթիկեանի (վանեցի) մի քանի արձաններէն զատ որոնք կը գտնուէին մեքենայի տարածքին և զիգարտեստից չենքերին մէջ, հայ միաքր չէր փայլէր հոն, թէ և երբեմն երբեմն հոս ու հոն կը հայնդիպէր հայերու որոնք զանազան

գործերով քանի մը չենքերու մէջ կը գործէին:

Աշխարհահանգէսի վայրը ամեն օր լիքն է. ամէնէն քիչ 100.000 մարդ կարելի է գտնել հոն: Տեղւոյն չենքերի, ճանապարհի, ծառի ու ծաղիկներու զիգեցկութիւնը հիանալի էր: Օր մը Ամերիկայի նախկին նախագահ Պ. Բուզվէլթ հոն էր երբ ես ալ բազմ ունեցայ հոն գտնուելու: Որոշեալ ժամին պիտի խօսէր ընդարձակ հրապարակին վրայ, ժամ առաջ մէկ մզն տարածութեամբ խճողուած էր ժողովուրդը ուրոյ թիւը քառորդ միլիոնի կը հասնէր: Չէ թէ Բուզվէլթին մօտիկ ընել, այլ եթէ ամէն մարդ անոր զլխարկն իսկ կարենար տեսնել, գոհ պիտի սեպէր ինքզինք և չեռանար երթար իր գործին: Նոյն գիշեր ի պատիւ նախկին նախագահին հրախաղութիւններ եղան և խաղաղական Ովիկանտոն լուսարձակներ իրենց գոյնգոյն լոյսերով օրուայ փայլը կաւեցնէին: Քիչ յետոյ օդանաւ մ'ալ եկաւ իր սրտը թռիչքով հանգէսի փայլն աւելցնելու: Քանի մը օրուայ այցելութենէ յետոյ կը բաժնուինք այն հրաշալի վայրէջ ահի վախ ընելով: Նախ կը զարմանայինք որ մարդկութիւնը կարծես իր քաղաքակրթութեան և հանճարի գաղաթնակէտին հասած է և յետոյ կը ցուէինք որ հոն հառնելէն յետոյ յանկարծ գահավիժած է անդունդի մէջ, ստնահարելով յաղաքակրթութիւնը:

Պաշտիկ ԽԱՅԱՆՅԱՆ

ՏԵՂԱԿԱՆ

Մարտի 25 հոկտ. 1915

Տիար խմբագրապետ,

Արմէնիա պատուական լրագրող փերլին թուին մէջ հրատարակուած տեսայ Եւրոպայի Առաջնորդ Գերապատիւ Տ. Գէորգ Արքեպիսկոպոսի մէկ պաշտօնող իրեն, տեղուտ հրաժարեալ Տ. Եղիշէ Գալչնեան քահանայի մասին, որուն մէջ յիշուած է յիշեալ քահանային գէտ եղած մի նոր ծանրագոյն ամբաստանութեան հաստատուած լինելը Ընդդ. Ժողովուրդ ատենապետին կողմէ ևս:

Իբրեւ ատենապետ Ընդդ. Ժողովուրդ ես երբեք հաստատած չեմ սոյնայի տարածանութիւն մը, մինչև անգամ խնդրոյ առարկայ ամբաստանութիւնը անորոշ մնացած է հսկանքներ 7ին տեղի ունեցած Ընդհանուր Ժողովոյ նախին մէջ:

Կը խնդրեմ, միծաղատել խմբագիր, ձեր ծանօթ անկողնակալութեամբ այն հերքումն հիւրընկալել ձեր յառաջիկայ թուին մէջ մինչև որ սոյնայի անհիմն տեղեկութեանց հեղինակն ճանչնամ:

Հաճեցէք ընդունել, Տիար խմբագրապետ, իմ ջերմ յարգանաց անկեղծ հաւատարմութիւնը:

Սիմոն ԹԷՔԷՆՅԱՆ

ՏԵՂԱԿԱՆ ՀՐԱժԱՐԸ

Ֆրանսիայի արտաքին գործերի նախարար Տ. Տէլքառէ հրաժարական տուաւ իր առաջնական վիճակի պատճառով: Բայց կերելի թէ դահլիճի միւս անդամներին հետ անհամաձայն գտնուելով Պաշտօնեան խնդրին և մասնաւորապէս Սալոնիկ զօրաբանակ զրկուելու մանրամասնութիւններին նկատմամբ, իր պաշտօնը ուրիշ յանձնառիւր փախաբաժ է: Իրեն յաջորդելու համար ուրիշ անձ մը գեռ չէ առնուած նախարարութեան մէջ: Վարչապետ Տ. Վիլիամի սա այժմ կը վարէ նաեւ արտաքին գործերի նախարարութիւնը:

ՀԱՄԵՆԻՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՈՐ

Ֆրանսական ռազմաճակատի մի քանի գիծերին վրայ Գերմանացիներին իրենց կորուսած տեղերը վերադարձուելու համար անդադար ռազմականութիւններով և հեղձուցիչ կազմաւորումներով վերջերս կրկնած բոլոր կատաղի ջանքերը անյաջող եղած և իրենք մեծ կորուստներ կրելով յետ մղուած են: Իրենց այդ անյաջող բայց յամառ ջանքերը դուրսէ անոր համար կը կատարուին որ Ֆրանսան հարկադրուի իր ուշադրութիւն դարձնել ամբողջովին իր երկրի վերայ և չկրնայ մեծ օգնութիւն հասցնել Սերպերին: Բայց գերմանական սպայակոյտը որ պատերազմին սկիզբը հաշուած էր թէ մի քանի շաբաթէն փարիզ պիտի մտնէ, իր հիմակուան հաշուին մէջ ալ սխալած լինելը չուտով պիտի տեսնէ:

Խաղաղիկները Գերմանիայի սահմանադրին վրայ ընդհանուր առմամբ կը յառաջանան սրով անուղղակի օգնած կը լինին Սերպերին ալ, թըշնամիի երկրին սպառնալով դրաւել, իտալիան իր մարտանաւերով ևս կը մասնակցի դաշնակիցներին պուլկարական Եգէեան ծովեզերքը ռաբաւեղելու գործողութեան:

Պուլկարները թէ և յանկարծակի արշաւուածով Սերպիայի հիւսիսակողմը մէկ երկու տեղեր յառաջացում աւելցան, բայց հարաւակողմը որ ֆրանսական զօրքեր Սալոնիկէն հասած և միացած են սերպ զօրքերին, չարաչար կը յաղթուին և կը փախչին այդ Պուլկարներ, Ֆրանսացիները հոկտ. 24ին յարձակեցան պուլկար 3 զօրքաւորներին վրայ, կրատեցի, վախճանով և Բալքանով սպառնալով, Պուլկար զօրքերը յետ փախան գէպի սերպակալուկար սահմանադրուի: Ֆրանսական 75նոց թիւղանօթները խոշոր կորուստներ պատճառեցին Պուլկարներին: Իսկ Ֆրանսացիներէն 10ի չափ միտած և 10ի չափ միայն վիրաւորուած են:

Գաշնակիցներին 20 մարտանաւեր, որոնց մէջ կան և իտալականներ և ուսական «Աւրօ» յամանաւը, հոկտ. 21ին սկսան անբախտել Տէլէապաճը: Հապարուտ պուլկար զօրքեր սպաննուեցան և տեղի շատեր վիրաւորուեցան: Ուսականներ նաեւ պուլկարական փորթօ Լակոս նաւահանգիստը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ

Վեհեմիկ. Հ. Մ. Ե. — Մատցանք 3 ծրարով զրկուած գիրքերը: Շնորհակալ ենք Գ. ժողովուրդ պէս մենք ալ չունինք ձեր փնտռած գիրքերը:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Ինչպէս ամէն լրագրիներ, Արմէնիան ալ կընդունի ծանուցումներ հրատարակելու համար: անոնք որ պէտք կունենան Արմէնիայի միջոցով մէկի մը գիտում ընել կամ մի բան յայտարարել, որոշուած ենք ընդունել իրենց ծանուցումներ, ըստ լրագրական սովորութեան: Ծանուցումներ գրելու նշանակուած են Արմէնիայի ճակատը, ստոր վրայ հաշուելով. 1 երկաթագրի (զլիտագրի) համար 2 անդիմ և 1 բոլորգրի համար 1 անդիմ: 3 անգամ գրուելու ծանուցում գրելու վրայ 0.0ին 10 գեղ կը վնի. 10 և աւելի անգամներ դրուելու ծանուցում գրելու վրայ 0.0ին 30 գեղ: Սակարկութիւն չընդունուի:

Haie & Belus: A National Dram. compoed. by M. J. Zorab. Calcutta. 1895. Գին 2,40 (2,50):

ՏԼՈՐԵՆ — ՈՐԲԱՆԻ
Պ. ՓԱՐԹՈՒԹԱՆԵԱՆ
ՄԱՐՏԷՅԼ

Հայերէն Տպարար Փ. Փարթապեանք
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi